

Praktické aspekty měření a řízení finančních rizik

Přednáška č. 2

Václav Novotný, Tomáš Němeček
MFF UK

Fungování přednášky

- ◆ Ptejte se hned, když něčemu nerozumíte
- ◆ Neexistují hloupé otázky!
- ◆ Pokud máte nějaké zkušenosti nebo názor na daný problém, podělte se o ně

Podstata a definice rizika

◆ „Definice“:

Riziko je měřitelná možnost, že **budoucnost** může být jiná, než předpokládáme.

PROCES řízení rizik

Uvědomění si rizik

ZMĚNA PŘÍSTUPU

Popis (identifikace) rizik

ANALÝZA

Měření (kvantifikace) rizik

Řízení rizik

AKCE a MONITORING

Nezávislá kontrola

KONTROLA

PLATÍ PRO KAŽDÉ RIZIKO

Měření rizik – z čeho vycházet I

- ◆ Co je to riziko?
- ◆ Co je to velikost rizika?
- ◆ V jaké jednotce měříme velikost rizika?

Měření rizik – z čeho vycházet II

Riziko je měřitelná možnost, že budoucnost může být jiná, než předpokládáme.

**Velikost rizika:
„rozdíl“ budoucnosti a předpokladu**

Jednotka rizika závisí na přístupu k vyjádření jeho velikosti

Přehled přístupů používaných pro vyjádření velikosti rizika

◆ Pomocí pravděpodobnosti

- riziko je vyjádřeno jako pravděpodobnost nějaké odchylky (události) od předpokladu

◆ Pomocí vzdálenosti

- „vzdálenost nejhorší varianty“
- „průměrná vzdálenost“
- „vzdálenost události s relativně malou pravděpodobností“ (např. Value at Risk)

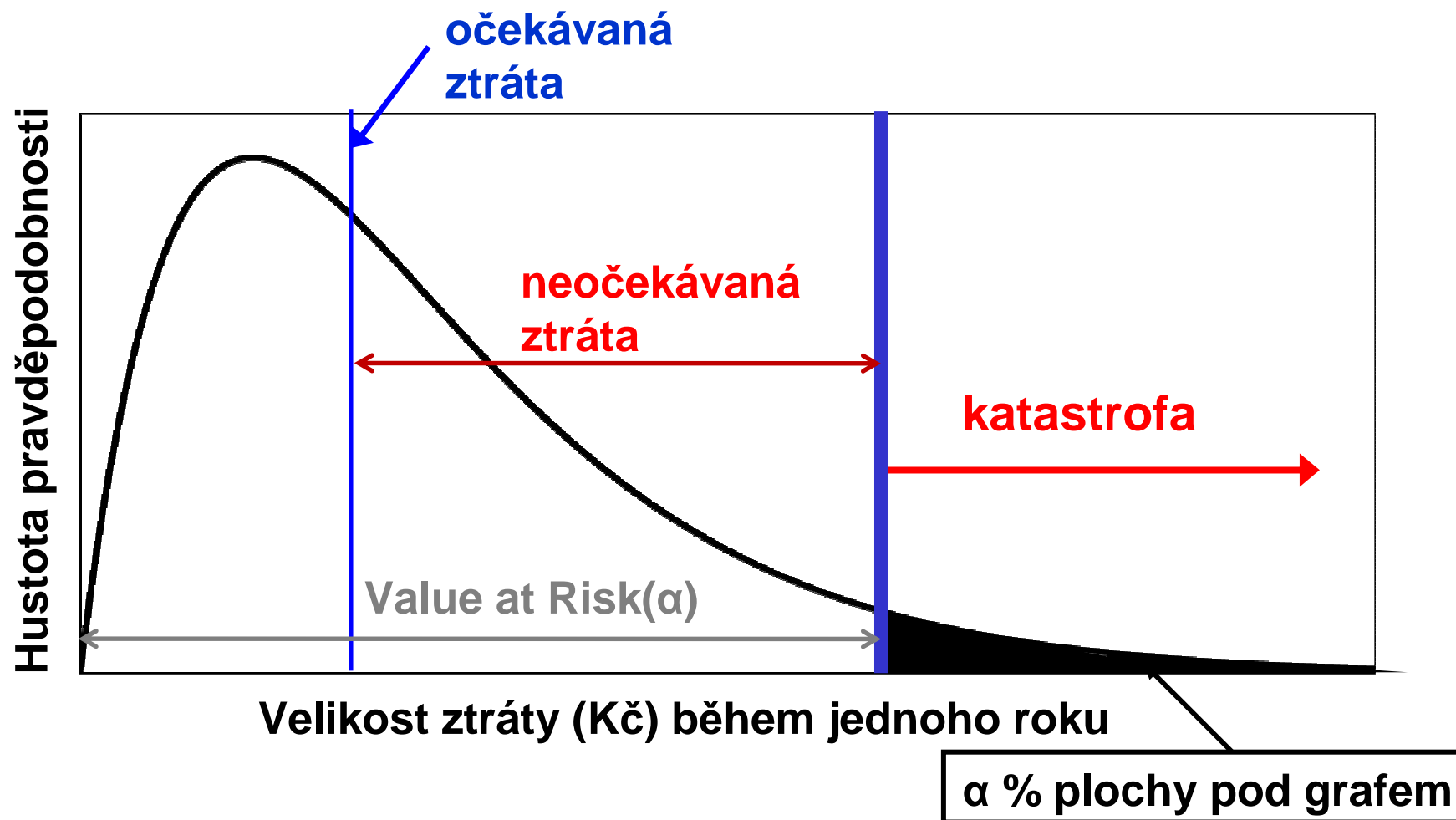
◆ „What-if“ metody (citlivostní analýza, stress testing)

- ptám se, co se stane, jestliže nastane nějaká událost
- zřejmý problém – definice události

Rozdělení ztrát

- ◆ Ztráty z každého typu rizika jsou jinak rozděleny.
- ◆ U operačního a kreditního rizika je typické, že rozdělení ztrát je zešikmené a vyznačuje se navíc tzv. „těžkými konci“ (fat tails), protože malé ztráty jsou mnohem pravděpodobnější než ztráty velké. Dochází však i ke ztrátám, které jsou obrovské.
- ◆ V praxi to znamená, že pravděpodobnost nastání větších škod je vyšší, než by tomu bylo u ztrát s normálním rozdělením.

VaR, EL a UL

Očekávaná ztráta

- ◆ **Očekávaná ztráta** (Expected Loss – **EL**) je taková hodnota ztrát, kterou lze ve střední hodnotě očekávat, že nastane.
- ◆ Jinak řečeno je očekávaná ztráta rovna střední hodnotě rozdělení ztrát.

Value at Risk

Definice

Value at Risk je míra rizika vyjadřující maximální možnou finanční ztrátu za určité časové období, která může nastat s danou pravděpodobností

Value at Risk

- ◆ Value at Risk (VaR)

$$\text{VaR}(T, \alpha) = X \text{ (Kč)}$$

vyjadřuje, že s pravděpodobností $(1 - \alpha)\%$ nebude ztráta z portfolia v čase T větší než X .

- ◆ VaR je tedy roven $\alpha\%$ kvantilu rozdělení ztrát z portfolia v čase T .
- ◆ VaR (T, α) závisí na dvou parametrech:
  - **času T**
  - **hladině pravděpodobnosti α**
- ◆ VaR (T, α) se udává v jednotkách dané měny

Value at Risk – interpretace

- ◆ $\text{VaR}(1 \text{ rok}, 1\%) = 106.680.000,- \text{ Kč}$
  - říká, že s pravděpodobností 99% nebudou ztráty z daného rizika během jednoho roku větší než 106.680.000,- Kč.
- ◆ VaR neříká nic o tom, jak velká bude ztráta v případě, když k ní dojde!
- ◆ Byla vytvořena jako metoda pro měření tržního rizika.

Neočekávaná ztráta

- ◆ **Neočekávaná ztráta** (Unexpected Loss – **UL**) je hodnota ztráty nad očekávanou ztrátou.
- ◆ Neočekávaná ztráta je daná rozdílem hodnoty VaR a EL.

Value at Risk – poznámky k tržnímu riziku

- ◆ Zápis

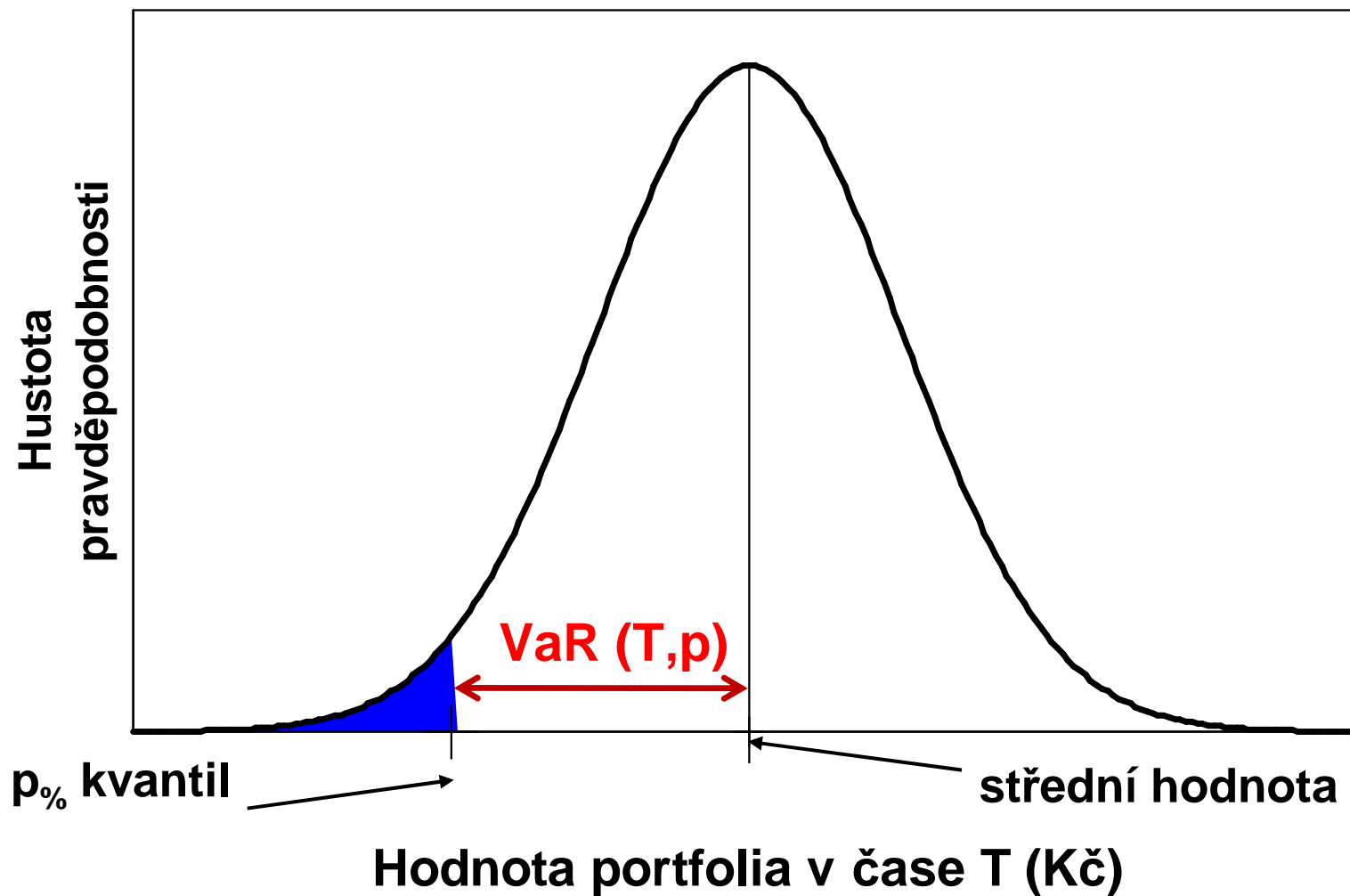
$$\text{VaR}(T,p) = X \text{ (Kč)}$$

- ◆ vyjadřuje, že s pravděpodobností $(1-p)\%$ neklesne hodnota portfolia pod svoji očekávanou hodnotu v čase T o více než X .
- ◆ VaR je tedy rozdíl střední (očekávané) hodnoty portfolia a $p\%$ kvantilu rozdělení hodnoty portfolia v čase T .
- ◆ Standardně jsou uvažovány kvantily 1%, 2,5% a 5% a časová období 1 den, 10 (obchodních) dní a 1 rok.

Value at Risk – interpretace u tržního rizika

- ◆ $\text{VaR}(1 \text{ den}, 2,5\%) = 2.680.000,- \text{ Kč}$
  - říká, že s pravděpodobností 97,5% nebude zítřejší hodnota portfolia nižší o více než 2.680.000,- Kč oproti očekávané zítřejší hodnotě portfolia.

Value at Risk – graficky pro tržní riziko

Back testing I

Způsob testování

- ◆ Pro kontrolu spolehlivosti odhadu VaR se používají metody zpětného testování
- ◆ Jestliže počítáme $VaR_{\alpha}(T)$, je třeba, aby skutečná ztráta za období délky T překročila tuto hodnotu přibližně v $\alpha\%$ případů.
- ◆ OTÁZKA:
Odhadovali jsme $VaR_{1\%}(1)$ z mezidenních změn v průběhu posledních 1000 dní. V kolika případech by měla ztráta překročit hodnotu $VaR_{1\%}(1)$?

Back testing II

Způsob testování

- ◆ Uvedený příklad je zjednodušen tím, že předpokládal neměnnou hodnotu $\text{VaR}_{1\%}(1)$ pro všechny dny.
- ◆ Ve skutečnosti však faktory, z nichž se hodnota VaR odhaduje, mění v čase svou hodnotu a v důsledku toho mohou být hodnoty odhadu $\text{VaR}_{1\%}(1)$ pro různé dny různé.
- ◆ Proto je potřeba při testování vzít v úvahu změnu hodnoty VaR pro různé dny.

Back testing III

Způsob testování

- ◆ Uvažujme pozorování vývoje hodnoty portfolia za T dní a označme n_T počet dní, kdy ztráta přesáhla hodnotu $\text{VaR}_\alpha(1 \text{ den})$ odhadnutou pro daný den
- ◆ Požadujeme, aby ztráty překračovaly hodnotu $\text{VaR}_\alpha(1 \text{ den})$ **přibližně v $\alpha\%$ případů**
- ◆ Metodu výpočtu odhadu $\text{VaR}_\alpha(1)$ můžeme označit za spolehlivou, jestliže

$$n_T \approx \alpha \cdot T$$

Back testing IV

Počet překročení

- ◆ Otázkou je, jak testovat $n_T \approx \alpha \cdot T$
- ◆ Předpokládejme náhodnou veličinu N_T vyjadřující počet překročení příslušné hodnoty $VaR_\alpha(1)$ za T dní
- ◆ Pokud metoda odhaduje hodnotu $VaR_\alpha(1)$ správně (na zvolené hladině spolehlivosti p), má veličina N_T binomické rozdělení s parametry (T, α)
- ◆ Střední hodnota $E(N_T)$ je $T \cdot \alpha$, rozptyl $Var(N_T)$ je $T \cdot \alpha \cdot (1 - \alpha)$

Back testing V

Počet překročení

- ◆ Jestliže má N_T binomické rozdělení, pak platí, že

$$U = \frac{N_T - T \cdot \alpha}{\sqrt{T \cdot \alpha \cdot (1 - \alpha)}}$$

má asymptoticky normované normální rozdělení

- ◆ Hypotézu $n_T \approx \alpha \cdot T$ tedy zamítneme (na hladině spolehlivosti p), jestliže po dosazení realizace n_T za N_T bude hodnota

$$|U| > u(1-p/2),$$

kde $u(1-p/2)$ je $(1-p/2)$ -kvantil normovaného normálního rozdělení

Výhody VaR

- ◆ Jak již bylo zmíněno výše, míra VaR poskytuje informaci o výši rizika pomocí jediného čísla, takže je snadno interpretovatelná a relativně pochopitelná
- ◆ Míra VaR je použitelná pro všechny typy instrumentů
- ◆ Jednotka VaR je stejná jako jednotka, v níž jsou vyjádřeny hodnoty těchto instrumentů (tj. daná měna)

Nevýhody VaR I

- ◆ VaR je zpravidla odhadováno na základě velkého množství dat z minulosti, proto nedokáže předpovědět budoucí extrémní ztráty
- ◆ VaR portfolia je nutno počítat jako celek, protože hodnotu VaR pro portfolio nelze vyjádřit ani jako součet VaR jednotlivých instrumentů v portfoliu
- ◆ Jelikož je VaR obvykle odhadováno na malé hladině pravděpodobnosti a protože je počet pozorovaných hodnot z konce rozdělení změn hodnot portfolia malý, může být odhad VaR zatížen velkou statistickou chybou

Nevýhody VaR II

- ◆ VaR udává pouze hodnotu, kterou ztráta s danou pravděpodobností nepřesáhne. Potřebná je ale také informace, jaké budou ztráty v případě, že bude tato hodnota překročena

Nevýhody VaR III

- ◆ Uvedené nevýhody lze řešit, např.:
  - Kromě VaR použít i jinou míru rizika (ES – Expected Shortfall)
  - Doplnit VaR o výsledky stresového testování (dnes asi nejčastěji používaný přístup)

What-if metody

stress testing, citlivostní analýza, ...

◆ Jak se změní

- zisk, počet zaměstnanců, spotřeba plynu, atd...

◆ jestliže:

- kurs CZK/EUR vzroste o 1 CZK za EUR
- firma získá (nezíská) významnou zakázku
- průměrná roční teplota na území ČR bude o 0,1°C vyšší oproti normálu, ...

Problém: definice události ...

Možnosti řízení rizik

◆ Technicko-organizační řešení

- preventivní opatření (včetně nastavení procesů)
- krizové plány

◆ Finanční řešení

- prodej aktiva
- přenos rizika (záruky, pojištění, finanční deriváty, ...)
- nákup jiného aktiva
- vytváření rezerv

◆ Riziko nesu

- vždy, když náklady na řízení rizika jsou větší než potenciální ztráta
- v ostatních případech ... pokud se tak rozhodnu!

Některá rizika lze jenom nést ...